

Asia: VN/1281/2020

Lausuntopyyntö hallituksen selonteosta kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Työ- ja elinkeinoministeriö on pyytänyt 2.2.2021 (VN/1281/2020) lausuntoa luonnoksesta hallituksen selonteoksi kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista.

Taustalla on hallitusohjelman kirjaus, että kotouttamistoimien uudistamistarpeista laaditaan kokonaisvaltainen toimenpideohjelma eduskunnan hyväksymän tarkastusvaliokunnan mietinnön (TrVM 6/2018vp) pohjalta.

Ammattiliitto Pro on perehtynyt selontekoluonnokseen ja toteaa siitä lausuntonaan seuraavaa:

Selontekoluonnos koostuu hyvin eritasoisista asioista. Kotouttamisen edistämisen suuntaviivat on tiivistetty selontekoluonnoksen loppuun toimenpideohjelmaksi. Keskitymme lausunrossamme niihin ehdotuksiin, joita pidämme kotouttamistoimien vaikuttavuuden parantamisessa keskeisinä:

1. Kotouttamisen edistämisen valtavirtaistaminen on kannatettava ja tärkeä lähestymistavan muutos. Maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden pitkäkestoinen lokeroiminen palvelujärjestelmässä vahvistaa irrallisuuden ja ulkopuolisuuden kokemusta, joka pahimmillaan siirtyy yli sukupolvien.

Korostamme, että erityisesti julkisista palveluista järjestämisvastuussa olevien organisaatioiden on huolehdittava oman henkilöstönsä koulutuksesta, jotta erilaisissa palvelukohtaamisissa tiedostetaan asiakaskunnan monimuotoistuminen. Tietojemme mukaan mm. valtionhallinnossa toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien sisällössä on merkittäviä puutteita. Uusia suunnitelmia ei tarvita, vaan käytössä olevat työkalut on saatettava laadullisesti lainsäädännön edellyttämälle tasolle. Henkilöstön osaaminen on erityisen tärkeää myös siksi, että palvelukulttuuri ja -järjestelmä

on asiakkaalle vieras ja monimutkainen. Palvelujen tarjoaminen tai tarve saattavat osua asiakkaan kannalta vaikeisiin tai muutoksessa oleviin elämäntilanteisiin. Osaamisvaatimukset korostuvat erityisesti peruspalveluissa (sosiaali-, terveys-, opetus-, liikunta- ja kulttuuri), jotka ovat olennaisia myös perustuslakiin kirjattujen perusoikeuksien toteutumisen kannalta. Näiden palvelujen yhteydessä yhteiskunnan toimintatavat tulevat tutuiksi, joita ilman jää vaille työkaluja, jotka mahdollistavat aktiivisen osallisuuden.

2. Asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden tunnistaminen ja sitä seuraavien toimenpiteiden oikea-aikaisuus ja nopeus ovat kotouttamisen onnistumisen ydintä. Syrjäytymisen riski kasvaa nopeasti ja ensimmäiset kaksi vuotta ovat ratkaisevia.

Kotoutuminen ei voi toteutua ilman kielen omaksumista. Osalta maahanmuuttajia puuttuvat (tai ovat vähintäänkin puutteelliset) myös suomalaisessa yhteiskunnassa toimimiseen tarvittavat perusvalmiudet: luku-, kirjoitus- ja digitaidot. Kannatamme, että koulutuspalvelujen laadun yhdenmukaistamiseksi valmistellaan koulutuksen hankintojen tueksi valtakunnalliset laatuksiteerit. Toteutuneen koulutuksen arviointia on kehitettävä, jotta yhdenmukaisuutta ja laatua voidaan myös käytännössä seurata. Kielitaitoa mittaava koe on tarpeellinen ja lisää kielikoulutuksen vaikuttavuutta.

Turvapaikanhakijoiden kotouttamisessa vastaanottokeskusten esikotouttavaan toimintaan on kiinnitettävä myös huomiota. Monien turvapaikanhakijoiden oleskeluaika vastaanottokeskuksissa on pitkä johtuen hitaasta päätöksenteosta ja valitusprosessien kestosta. Kuntiin sijoittamisen prosessit ovat monesti pitkäkestoisia ja kuntien halukkuutta vastaanottaa uusia turvapaikkataustaisia maahanmuuttajia ei ole onnistuttu lisäämään. Turvapaikanhakijoilta voidaan edellyttää esikotouttavan toiminnan osana suomalaisen yhteiskunnan toimintatapojen, sääntöjen ja arvojen tunteista. Tämän varmistamiseksi koe on tarpeellinen.

Kotoutumissuunnitelman sisältö ja kesto on jatkossakin voitava määritellä yksilöllisten tarpeiden mukaan ja täysin kategorisia linjauksia esim. kahden vuoden enimmäiskestosta ei pidä tehdä. Monisyiset ja vaikeasti ratkaistavat ongelmat kasvavat, mikäli tuen puuttumisen vuoksi jätetään ihmisiä virallisen yhteiskunnan ulkopuolelle. Taitekohtaan, jossa siirrytään kotouttamisvaiheen palveluista muiden tarvelähtöisten palvelujen piiriin, on panostettava, jotta koulutuksesta tai työstä putoamista ei tapahdu.

Säädettävään kotouttamislakiin kirjattavat kotouttamisohjelman kohderyhmät vaikuttavat pääpiirteissään asianmukaisilta. On tärkeää, että laki mahdollistaa tarpeen mukaan myös muut kohderyhmät, kuten työvoiman ulkopuolella olevat.

Myös työn, opiskelun tai perhesyiden perusteella muuttavien mahdollisuuksia opiskella suomen tai ruotsin kieltä on parannettava ja monipuolistettava. Aidon osallisuuden toteutumisessa kielitaito on myös tälle ryhmälle ratkaisevassa asemassa.

Suomeen työhön ja opiskelemaan muuttavien kotoutumisen edistäminen on kytketty osaksi poikkihallinnollista Talent Boost -toimintaohjelmaa ja korkeakoulujen SIMHE-toimintaa. Työ- ja koulutusperusteisesti maahan muuttaneiden tarpeiden huomioimisessa tarvitaan pysyvät toimintamallit.

Selonteossa on aivan oikein todettu erityisenä kohderyhmänä maahanmuuttajanaiset (miksei myös tytöt). Sen sijaan tehokkaita keinoja, joilla mm. kotona olevat naiset tavoitetaan ei ole löydetty. Tämä on selkeä puute.

3. Työ on parasta sosiaaliturvaa, on kulunut, mutta paikkansa pitävä sanonta. Työllisten osuuden kasvattaminen on kotouttamisen onnistumisessa ratkaiseva sekä yksilöiden että yhteiskunnan näkökulmasta. Työikäisten maahanmuuttajien työllistymistä edistävät palvelut on jatkossakin kytkettävä työllisyyspalveluihin riippumatta siitä mikä taho on palveluista järjestämisvastuussa. TE-palveluissa on paras työmarkkinoiden ja yritysympäristön asiantuntemus, joka on oikean työntekijän ja työpaikan kohtaamisen ehdoton edellytys.

4. Kotouttamisen edistämässä toimijoita on runsaasti, vastuut levällään ja palveluista ei muodostu selkeää ja ymmärrettävää kokonaisuutta. Uudistettavassa kotouttamislaissa ohjaus ja viranomaisvastuut on selkiytettävä. Kotouttamisen edistäminen on liian pitkään ollut riippuvainen lyhytkestoisesta hankerahoituksesta. Onnistuneenkin hankkeen tulokset ovat valuneet hiekkaan, kun pysyvää rahoitusta ei ole saatu. Rahoitus ja resurssit on määriteltävä kestäväälle pohjalle.

Kuntien valmiudet kotouttamispalvelujen tuottamiseen ovat vaihtelevat ja maahanmuuton alueellinen vaihtelu on voimakasta. Ehdotus säätää kunnalle selkeämpi vastuu koordinoita kotoutumisen edistämistä ja palveluiden yhteensovittamista vaatii lisäpohdintaa. Koordinaation ja yhteensovittamisen sisältö on kuvattava täsmällisesti ja kannustettava kehittämään toimintamalleja, joissa kunnat voivat toimia laajassa yhteistyössä. Niiden kuntien, joissa maahanmuuttajia on vähän tai maahanmuuttajien taustat ja palvelutarve on kovin heterogeeninen, eivät voimavarat yksin riitä. Vapaus valita asuinpaikkansa koskee myös maahanmuuttajataustaista väestöä. Palvelut ja niiden rahoitus on turvattava maakunta- ja kasvukeskuksissa, joihin maahanmuuttajien enemmistö tulee jatkossakin keskittymään. Pidämme tärkeänä matalan kynnyksen, monikanavaisten ja monikielisten ohjaus- ja neuvontapalveluiden vakinaistamista ja saatavuuden varmistamista.

5. Työelämäosaaminen on selonteossa hyvin ohuesti esillä. Suomalainen yhteiskunta ja työelämä on pelisäännöiltään monin tavoin erilainen kuin mm. kolmansista maista tulevien lähtömaissa. Eri elämäntilanteissa olevien maahanmuuttajien valmiuksia työelämässä ja yhteiskunnassa toimimiseen on vahvistettava. Tähän liittyy mm. työelämää säätelevän lainsäädännön ja sopimusten tuntemus. Oikeutensa ja velvollisuutensa tunteva kykenee paremmin suojautumaan huonolta kohtelulta tai suoranaiselta hyväksikäytöltä.

Selonteossa on tuotu esille mm. järjestöjen ja kolmannen sektorin toimijoiden merkitys kotouttamisen edistämässä ja toiminnan turvaaminen mm. rahoituksen haku- ja myöntöperusteiden yksinkertaistamalla. Veikkauksen tuottojen pienenemisellä lienee vaikutusta, jota ei ole tässä yhteydessä laajemmin pohdittu.

Järjestöille ja kolmannen sektorin toimijoille on tarjottava pysyvät rakenteet valtakunnallisen, alueellisen ja paikallisen yhteistyön kehittämiseen kuten myös konkreettiset toiminnan ohjeistukset, välineet ja hyvät käytännöt. Kolmannen sektorin toimijoiden riittävästä osaamisesta on varmistuttava ja heille on suunnattava perehdytystä ja koulutusta.

Koska työelämään mukaan pääseminen on avainasemassa, voisi kotouttamisen alkuvaiheeseen kaavailtujen johdantojaksojen sisällön valmistelussa työntekijä- ja työnantajajärjestöillä olla oma roolinsa.

Heikki Tuominen Sari Jokikallas

Johtaja Sopimusalavastaava/asiantuntija

Kommentit lukuihin 1-6: Tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat.

-

Kommentit lukuun 7: Maahanmuuttajien työllisyyden ja osallisuuden edistäminen

-

Kommentit lukuun 8: Nopeutetaan kotoutumisen käynnistymistä

-

Kommentit lukuun 9: Parannetaan ohjauksen ja neuvonnan saatavuutta maahanmuuttajille

-

Kommentit lukuun 10: Luodaan kotoutumisohjelma alkuvaiheen kotoutumisen tukemiseksi

-

Kommentit lukuun 11: Kotoutumisen edistäminen tukemaan osaajien pysyvyyttä ja osallisuutta

-

Kommentit lukuun 12: Vahvistetaan kumppanuuksia ja järjestöjen roolia

-

Kommentit lukuun 13: Hyvät väestösuhteet ja osallisuus tukemaan kotoutumista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta

-

Kommentit lukuun: Kotoutumisen edistämisen suuntaviivat 2020-luvulle ja tiivistelmä askelista eteenpäin

-

Jokikallas Sari
Ammattiliitto Pro ry